

УДК 37.013.42:316.362

DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2019.179411>

Тетяна Гера, науковий співробітник кафедри практичної психології
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Жанна Гушак, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка
Ігор Фартушок, кандидат технічних наук,
доцент кафедри технологічної та професійної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

ОРГАНІЗАЦІЯ ПОБУТУ СІМ'Ї: СОЦІАЛЬНИЙ, БЕЗПЕКОЗНАВЧИЙ І ПЕДАГОГІЧНИЙ АСПЕКТИ

У статті проаналізовано основні умови організації побуту сім'ї, які визначають специфіку підготовки учнів до побутової самозарадності та безпечного самообслуговування. Акцентовано на важливості забезпечення членам родини особистого простору. Окреслено можливе просторове зонування помешкання сім'ї. Висвітлено необхідність зосередження уваги учнів у процесі розвитку побутової самозарадності та безпечного самообслуговування на усвідомленні своєї потребо-мотиваційної сфери.

Ключові слова: особистий простір; помешкання сім'ї; просторове зонування; учні; побутова самозарадність; безпечне самообслуговування.

Літ. 7.

Tetyana Hera, Research Officer of the Practical Psychology Department,
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Zhanna Hushchak, Ph.D.(Pedagogy), Associate Professor of the
Technological and Professional Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University
Ihor Fartushok, Ph.D.(Engineering), Associate Professor of the
Technological and Professional Education Department
Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University

ORGANIZATION OF FAMILY DAILY ROUTINE: SOCIAL, SAFETY AND PEDAGOGICAL ASPECTS

The basic conditions of the organization of family life are analyzed in the article, which determine the specifics of preparation of students for the household self-sufficiency and safe self-service. It is noted that important conditions for effective organization of family life are: a) providing personal space for family members; b) resources of the micro district residence of the family; c) social adaptation of the family in the local community; d) the psychological climate of the family.

A survey was conducted to find out the peculiarities of the students' preparation for the household self-sufficiency and safe self-service. Respondents were internally displaced people and local residents involved into integration measures of the Center for Family Support, the Charity Fund "Caritas" in Drohobych. The results of the research were analyzed: the majority of respondents of senior pupils and adults are not sufficiently capable to equip family homes according to the individual needs of each family member.

The specifics of the students' preparation for household self-sufficiency and safe self-service are considered, and it is indicated that students in the process of development of household self-care and safe self-service need to focus on the awareness of the individual characteristics of their needs and motivational sphere.

It is noted that the spatial zoning of the dwelling is an important condition for the organization of family life. The possible six zones of the family home are outlined: a) private space (bedroom, study, own wardrobe); b) total space (hall, bathrooms, kitchen); c) open space (hallway, living room, dining room); d) personal space of the children; e) personal space of the elderly and people with special needs; e) space for family co working.

Keywords: personal space; family dwelling; spatial zoning; pupils; household self-sufficiency; safe self-service.

Постановка проблеми. Новітні технології докорінно змінили умови проживання українців, що відбилося на культурі самообслуговування, технологіях побутової діяльності. Інтеграційні процеси у світі сприяють новим параметрам бенчмаркінгу – виникає можливість перейняти найновіші тенденції способу життя, що були

недоступними до відкриття інформаційних кордонів. Здійснюється перманентна оптимізація побутового забезпечення під впливом засобів масової інформації сусідніх держав, комунікативних процесів у соціальних мережах, трудової міграції, вимушеного переселення в умовах війни на сході України.

Проблема організації побуту сім'ї є особливо актуальною для внутрішньо переселених осіб із зони бойових дій чи окупованих територій України. Специфіка приймаючих західних областей, що межують із Євросоюзом, не до кінця відома переселенцям. Та й місцева громада сама по собі містить суперечності між старими способами господарювання та новітніми технологіями безпечної організації побутової діяльності. Звідси – протиріччя між наявним і бажаним (очікуваним) рівнем організації побуту сімей й самообслуговування у нових матеріальних, соціальних, фізичних, кліматичних тощо умовах.

У цьому контексті ціннісним є шкільний курс трудового навчання, оновлений зміст якого, зокрема розділу “Технологія побутової діяльності” навчальної програми, зорієнтований на формування життєвих компетентностей учнів – побутової самозарадності та безпечної самообслуговування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Механізми забезпечення умов оптимізації простору та часу побуту сім'ї науковці досліджували і віддзеркалювали у багатьох студіях. Так М. Борисенко окреслює і визначає феномен “міської квартири” як результат інтенсивних урбанізаційних процесів в Україні другої половини XIX ст. та XX ст. [2]; О. Кичак висвітлює особливості побуту закарпатських сімей у контексті трудової міграції початку XXI ст. [3] тощо.

Специфіку підготовки учнів до побутової самозарадності й оптимального самообслуговування в складних умовах сьогодення представлено як і в соціально-педагогічній літературі, так і в методичних рекомендаціях щодо формування побутових навичок на уроках трудового навчання у закладах загальної освіти (О. Бойко, А. Нестеренко, О. Олійник та інші) [1; 4; 5].

Мета статті – проаналізувати основні умови організації побуту сім'ї, які визначають специфіку підготовки учнів до побутової самозарадності та безпечної самообслуговування

Виклад основного матеріалу. Побут сім'ї є динамічним – постійно перебуває в розвитку. Він зароджується з моменту входження новонародженої дитини в сім'ю. Перший образ нормальності побуту сім'ї формується через механізм наслідування

батьків і найближчого оточення (водночас батьківські схеми організації побуту проявляються також при створенні нового подружжя, кожен член якого привносить свої правила й адаптується до партнерських нормативів проживання). Побут сім'ї має здатність розвиватися і трансформуватися під впливом особистісного саморозвитку, цивілізаційних впливів і зміни технологій, модних тенденцій тощо. Складна динаміка цих процесів сприяє самоорганізації людини та її самозарадності.

Загалом, можемо позначити відцентрові та доцентрові тенденції динаміки побуту – дифузійний вплив інтимності особистості в самостійному забезпеченні достатніх умов своєї життєдіяльності (з одного боку) та (з іншого) взаємодія кожного члена сім'ї або співлокаторів, що тимчасово ділять спільний простір і ведення побуту, на предмет їхнього обміну функціями, інформацією, ресурсами тощо. Специфіка відцентрових тенденцій у організації побуту сім'ї, наприклад, проявляється в особистому служінні батьків і дітей один одному та реалізації в такий спосіб основних мов любові (слів, доторків, подарунків, спільного проведення часу, підтримки й допомоги).

Необхідні умови побуту сім'ї насамперед описані у законодавстві України і охарактеризовані як “стан середовища життєдіяльності, при якому відсутня небезпека шкідливого впливу його факторів на людину” [6]. Проблема безпечних умов життєдіяльності людини віддзеркалена і в державному нормативно-правовому документі – “Акт обстеження матеріально-побутових умов сім'ї”. Однак, предметом дослідження є лише: а) безпечність території проживання сім'ї: радіоактивне забруднення місцевості; статус гірського населеного пункту тощо; б) норми володіння житла з огляду на кількість членів сім'ї, що проживають разом; в) відомості про майно, що перебуває у власності (житлове приміщення, земельна ділянка тощо); г) можливість отримання додаткових доходів родини [7].

На жаль, у зазначених документах не визначено умови організації побуту сім'ї, які зумовлені реаліями сьогодення, насамперед:

а) забезпечення особистого простору членів родини, що передбачає зонування помешкання на: спальне місце з відповідним облаштуванням; систему зберігання особистих речей членів сім'ї; робоче місце; ігрову зону для дітей; приміщень для догляду за тілом, одягом, житлом тощо;

б) ресурси мікрорайону проживання сім'ї: наявність рекреаційних зон, а також освітніх, медичних та культурних закладів тощо;

АНКЕТА

Дякуємо за участь у визначенні базових потреб людини в організації її побуту

Стать: Ж Ч

Категорія: ВПО місцеве населення.

Вік: 15-25 років;

21-35 років;

36-45 років; 46-60 років; 60 і більше

У відповідь до кожного питання напишіть по 5 пунктів

1. Чого не повинно бути у спальні?
2. Що обов'язково повинно бути у санвузлі за санітарно-гігієнічними нормами?
3. Як оптимізувати розміщення предметів у прихожій?
4. Чого не повинно бути у коридорі?
5. Що обов'язково має бути у їдальні?
6. Як оптимізувати розміщення предметів в особистому кабінеті?
7. Чого не повинно бути у вітальні?
8. Що обов'язково має бути у кухні?
9. Як оптимізувати розміщення предметів у гардеробі?
10. Чи любите Ви своє помешкання? Так Ні
11. Чи зручно Вам виконувати вдома:
 - Прибирання – Так Ні;
 - Приготування їжі – Так Ні;
 - Складання постелі – Так Ні;
 - Професійну діяльність – Так Ні;
 - Фізичні вправи – Так Ні;
 - Усамітнені вправи для саморозвитку – Так Ні;
 - Прийом гостей – Так Ні.
12. Чого Ви найбільше не любите у побуті?

в) соціальна адаптація сім'ї: ступінь інтеграції чи ізоляції родини у місцевій громаді; масштабність мережі підтримувальних контактів; рівень матеріального забезпечення; приналежність до релігійної, етнокультурної тощо спільнот;

г) психологічний клімат родини: стан фізичного та психічного здоров'я кожного члена сім'ї; особистісні характеристики – інтереси, захоплення, вік, ставлення до життя, релігійність, рівень розвитку рефлексії, відповідальність і вміння приймати рішення, стресостійкість, комунікабельність; батьківські навички тощо, а також подружні стосунки та індивідуально-типологічні властивості кожної особистості – як темперамент, характер, здібності, гендерна специфіка сім'ї тощо.

Ми ж розглядаємо забезпечення особистого простору як діяльність кожного члена сім'ї щодо конкретизації спільної стратегії соціально-економічного розвитку цієї сім'ї. Просторове зонування помешкання сприяє сформувати організаційно-комунікативну інфраструктуру родини, налагодити внутрішню сімейну взаємодію: організувати "командний пункт" із візуалізацією планів облаштування родинного простору, прибирання, ремонтних робіт тощо, графіків щоденних побутових рутин, індивідуальних видів діяльності та інших форм самообслуговування. Побутовий простір сім'ї (помешкання, де задовольняються всі невиробничі потреби батьків та дітей) є

багатовекторним – спрямований на територіальні, функціональні, інформаційні, часові характеристики. У ньому за допомогою природних і набутих ресурсів людина реалізує свій життєвий цикл і вирішує конкретні фізіологічні, соціальні, економічні, екологічні, культурні, освітні проблеми.

Для з'ясування особливостей підготовки учнів до побутової самозарадності та безпечного самообслуговування ми провели пілотне опитування. Респондентами стали 57 внутрішньо переселених осіб зі східних областей України, 132 мешканця м. Дрогобича, із яких 73 старшокласники та 59 дорослих різних професій, залучених до інтеграційних заходів Центру підтримки сім'ї благодійного фонду "Карітас".

Першим інструментом методу отримання інформації ми обрали Анкету №1. Вона допомогла, по-перше, виявити базові невиробничі потреби людей, на задоволення яких зорієнтована побутова діяльність, а по-друге, встановити проблемне поле організації сучасного побуту сім'ї.

За допомогою анкети виявили, що більшість досліджуваних усіх трьох груп не люблять свого помешкання або не зовсім задоволені ним (внутрішньо переселені особи – 67%, доросле місцеве населення – 58%, старшокласники – 82%). Усна бесіда після анкетування прояснила, що більша частина внутрішньо переселених осіб задоволена самим приміщенням, але їх бентежить факт його локації на чужині. Найзручніше у більшості помешкань – це готувати їжу, себто

кухні переважно монтують спеціалісти із урахуванням технічних новацій.

Другий засіб дослідження – опитування за змістом розділу “Технологія побутової діяльності” навчальної програми з трудового навчання для учнів закладів загальної середньої освіти. Пропонувалось назвати етапи наступних технологій побутової діяльності: а) користування побутовими електроприладами; б) формування культури споживання їжі; в) прибирання помешкання; г) придбання продуктів харчування та інших споживчих товарів; д) добору одягу та взуття і догляду за ними тощо. Таке інтерв'ювання зорієнтувало нас у рівні володіння дорослими і старшокласниками предметними компетентностями шкільного курсу.

Структурований зміст програмного розділу “Технологія побутової діяльності” зорієнтований, перш за все, на базові потреби людини, для задоволення яких спрямоване будь-яке господарювання. Перша група – потреби фізичного виживання (водночас і вимоги відповідні): дихання (якісна вентиляція), адекватний температурний режим (опалення, одяг), якість сну (ліжка, постіль), раціональне харчування (спосіб приготування та зберігання продуктів харчування, збалансованість продуктів харчування, режим прийому їжі), а також потреба особистості у безпеці (захищене житло, екологічність засобів побутової діяльності, соціальна адаптація). Друга група потреб пов'язана із соціальним оточенням: можливість зустрічатися з рідними, підтримувати повноцінний контакт із друзями, виховувати дітей тощо. До третьої групи належать естетичні потреби: критерії прекрасного та корисного супроводжують оцінні процеси в усіх сферах життя, включно з естетикою помешкання, іміджем людини, її культурою спілкування тощо.

Опитування бенефіціарів Центру підтримки сім'ї показали: а) попри те, що дорослі мають досвід організації побуту, більшість із опитуваних (зокрема і місцеві) не знали багатьох особливостей облаштування спальні (29% – неправильних відповідей на питання), санвузла, кухні, вітальні тощо. Можна підсумувати, що не лише внутрішньо переселені особи (люди у кризовому становищі через втрату місця проживання), а й представники місцевої громади (і дорослі, і старшокласники) не вміють достатньо ефективно облаштовувати помешкання сім'ї відповідно до індивідуальних потреб кожного члена родини.

Увага формує нашу реальність – головний принцип у моделюванні процесу організації умов

життєдіяльності. Для того, щоби зручно, правильно й естетично облаштувати своє помешкання, людині необхідно визначитися з пріоритетами потреб і способами їх задоволення. З огляду на це, учням слід зосереджувати увагу не на абстрактних речах, а на самодіагностиці: усвідомленні специфіки своєї життєдіяльності й індивідуального стилю праці, а також на індивідуальних особливостях своєї потребо-мотиваційної сфери. Звідси – чітка зорієнтованість організації сучасного побуту сім'ї на базові потреби людини та механізми самовідновлення особистісних ресурсів.

Загалом, можна виокремити основні особливості підготовки учнів до побутової самозарядності та безпечного самообслуговування. По-перше, виділити наступні акценти у змістовому наповненні розділу “Технологія побутової діяльності” шкільного курсу трудового навчання: а) теоретичні відомості для формування знань; б) чіткі інструкції для вироблення вмінь; в) описи ситуацій для виявлення ціннісних орієнтацій, асоційованих зі побутовою сферою. Наприклад, до теоретичних відомостей належать інформаційні дані щодо споживчих товарів (знаки та символи їхньої якості й безпеки, енергетичне маркування побутових електроприладів), перелік засобів реалізації технологій побутової діяльності та самообслуговування тощо. Інструкції з виконання певної діяльності охоплюють алгоритм дій (виявлення пошкоджень побутових електроприладів, сервірування столу, догляд за житлом), приписи (як поводитися за столом, обирати засоби догляду за волоссям), поради та пам'ятки (як зберігати одяг та взуття). Ціннісний компонент програмного розділу – це конкретні усвідомлення, які формуються у відповідних умовах. Тому необхідним дидактичним інструментом є описи певних ситуацій (створення власного позитивного іміджу, що пов'язане з дотриманням етикету; формування критичного ставлення до інформації про споживчі товари, що сприяє збереженню здоров'я тощо).

По-друге, визначити для кожного із змістових акцентів шкільного курсу трудового навчання основні дидактичні засоби. Насамперед, а) правила, дотримання яких є обов'язковим у засвоєнні технології побутової діяльності, бо вони гарантують відносну безпеку, а також створюють позитивний емоційний клімат у життєвому просторі особистості; б) обмеження – заборони, невиконання яких створює загрозу життю та здоров'ю людини, погіршує екологію, руйнує естетику тощо; в) творчі завдання, спрямовані на оптимізацію побутової діяльності та налагодження

взаємодії в групах у процесі виконання навчальних проєктів.

По-третє, очікувані результати навчання можна поділити на чотири категорії: а) переконання (когнітивні схеми, усвідомлення, судження, ціннісні орієнтації тощо); б) вміння (реалізація технологій побутової діяльності тощо); в) тайм менеджмент (режим дня, врахування фізіологічних циклів для оптимізацію побутової діяльності тощо); г) організація простору (ергономіка та екологічність робочої зони, естетичність помешкання тощо).

По-четверте, будь-яка технологія побутової діяльності буде результативною з огляду на специфіку суб'єкта її сприйняття та втілення. Саме тому важливою умовою ефективною організації побуту сім'ї є просторове зонування помешкання. Можна окреслити принаймні шість необхідних особистісних зон місцеперебування родини. Перша – зона приватного простору, адекватна організації якої безпосередньо визначає рівень задоволення базових потреб людини як фізичного порядку (сон, відновлення фізичних сил), так і психічного (місце і час для самоусвідомлення), а також і духовного (усамітнення для духовних практик). Місце, що відповідає цьому – спальня помешкання, особистий кабінет, власний гардероб.

Друга просторова зона – це загальний простір, де побутові функції родини задовольняються водночас декількома особами з найближчого оточення. Для спільного користування призначені коридори, санвузли, кухня.

Третя частка помешкання як місця організації побуту сім'ї – відкритий простір помешкання, куди особистість запрошує і приймає гостей: передпокій, вітальня, їдальня.

Четвертою зоною є особистий простір дітей – це місце, де організація побуту дорослими має забезпечити життєдіяльність продовжувачів роду. Однак ця категорія обслуговувальної діяльності пов'язана не стільки з місцем, скільки із часо-простором – особливо з процесами щоденного забезпечення потреб, зростання, розвитку, особистісного становлення дитини. Тому, коли йдеться про дитину як майбутнє покоління двох дорослих особистостей, то замало назвати частину помешкання дитячою кімнатою – важливо організувати розвивальний простір.

П'ята частка помешкання як місця організації побуту сім'ї – особистий простір людей похилого віку й осіб із особливими потребами. Як і в попередньому випадку, йдеться про часо-простір – таку організацію кімнати для стареньких або інвалідів, яка відповідає базовим процесам життєдіяльності цієї категорії людей.

Шоста просторова зона – це простір для сімейного коворкінгу. Хоч означення побуту оминає будь-які виробничі потреби, та життєдіяльність у виробничих умовах теж необхідна. Тож ергономіка й естетика робочого місця (в тому числі і на території коворкінгу) є важливими для життя людини.

Висновки. Організація побуту сім'ї зорієнтована на можливість реалізації базових потреб людини і механізми самовідновлення особистісних ресурсів. Необхідними умовами ефективною організації побуту сім'ї у сучасних реаліях є: а) забезпечення особистого простору членів родини; б) ресурси мікрорайону проживання сім'ї; в) соціальна адаптація родини у місцевій громаді; г) психологічний клімат сім'ї. Важливо трактувати забезпеченість кожному членові сім'ї особистого простору не тільки як місце побутової самозарядності, але і як форми організаційно-комунікативної інфраструктури родини. У процесі розвитку побутової самозарядності та безпечного самообслуговування учням необхідно зосереджувати увагу на усвідомленні індивідуальних особливостей своєї потребомотиваційної сфери, що передбачає врахування специфіки навчання школярів.

Подальшим напрямом досліджень вважаємо аналіз технологій підготовки учнів до побутової самозарядності та безпечного самообслуговування.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бойко О.М. Соціально-педагогічна робота з сім'ями вимушених переселенців. Педагогічні науки: збірник наукових праць Херсонського державного університету. Херсон, 2018. Випуск LXXXIV, Том 1. С. 175 – 178.
2. Борисенко М.В. Приватний та публічний простір житлового середовища в процесі модернізації побуту городян України в другій половині XIX – XX ст. *Література та культура Полісся*. Ніжин, 2012. Випуск 69. С. 304 – 313.
3. Кичак О.Ю. Основні риси сімейного побуту закарпатських заробітчаків на початку XXI століття. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Історія*. Ужгород, 2013. Випуск 1 (30). С. 142 – 151.
4. Нестеренко А.С. Особливості розвитку учня на заняттях трудового навчання за оновленою програмою 2017р. Психолого-педагогічні проблеми становлення сучасного фахівця: Матеріали IV міжнародної науково-практичної конференції (18 – 19 травня 2018 року). Харків, 2018. С. 245 – 254.
5. Олійник О.В. Особливості формування навичок самообслуговування у молодших

школярів на уроках трудового навчання. Нова педагогічна думка. Науково-методичний журнал. Рівне, 2014. № 4. С. 151 – 154.

6. Закон України “Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення” від 04.10.2018 №4004-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>

7. Наказ Міністерства праці та соціальної політики України “Про затвердження Акту обстеження матеріально-побутових умов сім’ї” від 28.04.2004 № 95. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-04>

REFERENCES

1. Boiko, O.M. (2018). Sotsialno-pedahohichna robota z simiami vumushenykh pereselentsiv [Social and pedagogical work with families of obliged migrants]. *Pedagogical sciences: the collection of scientific works of the Kherson State University*. Kherson, Vol. LXXXIV, no.1, pp.175 – 178. [in Ukrainian].

2. Borysenko, M.V. (2012). Pryvatnyi ta publichnyi prostir zhytlovoho seredovyscha v protsesi modernizatsii pobutu horodian Ukrainy v druhii polovyni XIX – XX st. [Private and public space of the living environment in the process of modernizing the everyday life of Ukrainian citizens during the second half of the XIX and XX centuries]. *Literature and culture of Polissya*. Nizhyn, Vol. 69, pp.304 – 313. [in Ukrainian].

3. Kychak, O.Yu. (2013). Osnovni rysy simeinoho pobutu zakarpatskykh zarobitchan na pochatku XXI stolittia [The main features of family life of the Transcarpathian workers at the beginning of the XXI century]. *Scientific journal of Uzhgorod*

University. Series: History. Uzhhorod, Vol.1 (30), pp.142 – 151. [in Ukrainian].

4. Nesterenko, A.S. (2018). Osoblyvosti rozvytku uchnia na zaniattiakh trudovoho navchannia za onovlenoiu prohramoiu 2017 r. [Peculiarities of student development in labor protection lessons according to the updated program 2017 r.]. *Psykhologo-pedahohichni problemy stanovlennia suchasnoho fakhivtsia: Materialy IV mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (18 – 19 travnia 2018 roku)*. Kharkiv – Psychological and pedagogical problems of becoming a modern specialist: Materials of the IV International Scientific and Practical Conference (May 18 – 19, 2018). (pp. 245 – 254). Kharkiv. [in Ukrainian].

5. Oliinyk, O.V. (2014). Osoblyvosti formuvannia navychok samoobsluhovuvannia u molodshykh shkoliariv na urokakh trudovoho navchannia [Peculiarities of self-service skills formation in junior students during the lessons of labor protection]. *New pedagogical thought. Scientific and methodological journal*. Rivne, pp.151 – 154. [in Ukrainian].

6. Zakon Ukrainy “Pro zabezpechennia sanitarnoho ta epidemichnoho blahopoluchchia naseleння” від 04.10.2018 [The Law of Ukraine “On ensuring the sanitary and epidemiological well-being of the population” dated 04.10.2018]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>[in Ukrainian].

7. Nakaz Ministerstva pratsi ta sotsialnoi polityky Ukrainy “Pro zatverdzhennia Aktu obstezhennia materialno-pobutovykh umov sim’i” від 28.04.2004 [Decree of the Ministry of Labor and Social Policy of Ukraine “On approval of the Act on the examination of living conditions of the family” from 28.04.2004]. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-04>[in Ukrainian].

Стаття надійшла до редакції 10.06.2019

“Можна досягти всього, що розум може осягнути і в що він може повірити”.

Вільям Клемент Стоун
американський бізнесмен, меценат

“З усіх дарів провидіння самий милосердний і дорогоцінний – наше незнання того, що нас чекає попереду”.

Артур Конан Дойл
британський письменник

